

СТУДЭНЦКАЯ

ДУМКА

грамадека-палітычны
ды культуралагічны
часопіс студэнцкага патрыятычнага
згуртаваньня «Сьвітанак»

№ 1 1988 лістапад-сьнежань 1988 год I

На працягу 20-х – 30-х гадоў у старадаўняй сталіцы Беларусі –
Вільні "Беларускім Студэнцтвам" выдавалася грамадзка-навуковая і
літаратурная часопісь "Студэнцкая думка". Сёньня мы адчуваем сябе
напачаткамі тых барацьбітоў-студэнтаў, якія ў варунках заняволенай
буржуазнай Польшчай Заходняй Беларусі будзілі заспаную нацыянальную
сьвядомасьць беларусаў. Мэты, наладзеныя так шмат гадоў таму, да
сягоньня ня здзейсьнены. І таму пачнем са спадчыны!!!

СТУДЭНЦКАЯ ДУМКА ! №3 /10/ ! 1928 верасень – кастрычнік 1928

Беларускае студэнства!

У так важную гістарычна хвіліну звяртаемся да Цябе
з заклікам:

Кожны будзь на сваім месцы! — Гэта
знача, хто Беларусам і студэнтам чуецца і завецца,
будзь такім усюды, скрозь і заўсёды. На-
шаму бо накаленьню суджана разбудоваць вялікую Буды-
ніну Бацькаўшчыны. А да гэтага патрэбна перадусім глыбо-
кая вера, вера ў сьвятасьць сваіх пачынаньняў, ды бязу-
моўна—цвёрдая дысцыпліна.

Беларускае студэнства!

Пад бел-чырвона-белым сьцягам вучыся вільна
і сумленна! Гэтага жадае ад Цябе Бацькаўшчына наша
сяньня. А скончыўшы навуковыя прыставаўні — кожны
і адсюль з тым-жа нацыянальным сьцягам сьвяжайся
на родны беларускі палетак. Гэта мэта Твая
заўтрашняя.

Veritatem sequi et tueri iustitiam!
Salus patriae suprema lex!

Аб'яднаньне Беларускіх Студэнцкіх Арганізацыяў.

ЗДАВАЙМА ІСПЫТЫ ПА-БЕЛАРУСКУ!

Сёньня перад беларускім народам паўстала пытаньне: альбо жыць, альбо зьнікнуць. Апошнія 30 гадоў працягваецца нястрыманая агонія роднае мовы. І калі мы дамо зьнікнуць сваёй мове, з паверхні Зямлі зьнікнем і мы самі як народ.

У гэтым становішчы вельмі шмат залежыць ад нашае прынцыповасці, як мы будзем размаўляць дома, у краме, на працы, урэшце, з каханай дзяўчынай, са сваім дзіцём. А для студэнта гэта найперш здаваць іспыты ды залікі па-беларуску, пісаць па-беларуску курсавыя ды лабараторныя працы, ды і нарэшце, дыплом. На сёняшні дзень, дзякуючы перабудове, гэта ўжо ня рэдкасць. Хаця яшчэ год таму ад дзе-якога выкладчыка можна было пачуць: "Вы што не можете по-нормальному говорить!!!" Мы нават пачынаем усведамляць неабходнасць беларусізацыі інстытуту.

Праўда, перайсьці на мову для шмат каго вельмі складаная справа. Па-першае, у маральным плане: як паглядзець у вочы сваім сукурснікам, выкладчыкам, дэкану? Па-другое, у чыста тэхнічным плане: гэта слабое валоданьне мовай, навуковай тэрміналогіяй і г.д. Паспрабую даць такія-сякія парады са свайго ўласнага досведу, бо сам прайшоў гэты шлях. Я усвядоміў сябе даволі позна, аж на трэцім курсе, тады і напісаў сваю першую курсавую "Лясны гадавальнік" па-беларуску.

Ня трэба сьляпацца, сёньня загаварыў на мове са сваім сябрам, заўтра з выкладчыкам, а потым, глядзіт, і з дэканам. Галоўнае паступова пазбаўляцца комплексу, што мы ў нечым вінаватыя перад імі, быццам мы нешта ўкралі ў іх. Трэба набірацца гонару за сябе, каб сьмела глядзець у вочы сьтаму абыватулю. Гэты комплекс больш уласцівы вяскоўцам. Хто хоча, каб яго лічылі "колхозніком"? У гараджаніна на маральную мяжу часам уплывае кепскае валоданьне мовай. Зьяўляюцца пакутлівыя думкі: "Скажу па-руску - здрада ідэалам, скажу па-беларуску ды раптам з памылкамі" Пра сорам ня можа і быць гаворкі. Трэба добра ўсвядоміць, што толькі гаворачы можна навучыцца думаць па-беларуску, выпрацаваць правільнае вымаўленьне, адшліфаваць мову, выкараніць русізмы. Галоўнае не бянтэжыцца! А якому недалугу на сьмяшкі можна і адказаць: "Так, раней я ніколі не размаўляў па-беларуску. Хай у мяне ёсьць памылкі, але ў мяне ёсьць і жаданьне, чаго няма ў цябе. І я ведаю, што буду прыгожа гаварыць на мове маіх дзяцоў".

Калі асноўным для цябе зьяўляецца кепскае валоданьне мовай, то лепш за ўсе пачынаць зь нейкага аднаго прадмету, наладана каб гэта

была нейкая курсавая ці лабараторная праца. Такім чынам пад час напісаньня праекту паступова шліфуецца мова і ўжо пры канцы семестра адчуваеш; можаш ужо абараніць яго па-беларуску. У наступным семестры можна ўзяцца гэтак ужо за ўсе курсавыя. Далейшым этапам будзе пераход цалкам на мову.

На першым этапе асабліва часта даводзіцца зьвяртацца да слоўніка, гэта стамляе, робіць працу малапрадукцыйнай. Таму рэкамендую асабліва не баяцца русізмаў, не ламаць дужа галавы як напісаць. Няхай сёння ты напісаў "поўнасьцю", а заўтра калі даведаешся, што ёсьць больш беларускае слова, напішаш "цалкам". Галоўнае каб гэты русізм моцна не вытыркаўся з кантэксту, ня рушы мэлёдку беларускае мовы. Тут яшчэ трэба зважаць на тое, што нашы выкладчыкі самі ня ведаюць мовы. Таму трэба больш выяўляць творчасьці, смеласьці, ствараць новыя словы, тэрміны. Калі яны будуць удалыя, то й замацоўвацца практыкай. Напрыклад, "индукционную катушку" можна назваць "індукцыйнай шпуляй", "гусеничный трактор" - "вусянёвым трактарам".

Вялікую дапамогу могуць аказаць тэрміналагічныя слоўнікі, але нажалі маем іх вельмі няшмат. Праца па іх стварэньні фактычна спынілася на пачатку 30-х гадоў. Гэта задача наша сёняшняя. За няпоўнае дзесяцігодзьдзе ленінскае нацыянальнае палітыкі /20-30 г.г./ наша мова зрабіла вялікі ўзылет, было выдадзена некалькі тузінаў тэрміналагічных слоўнікаў амаль-што па ўсіх галінах навукі. Гэты выпуск /24 кнігі 1922-1930 г.г./ мае назву "Беларуская навуковая тэрміналегія". Даўна насъпеў час перавыдаць гэтыя слоўнікі хаця б на паліграфічнай базе Інстытута. Справа нескладаная: па 25 аркушоў кожны. А ўвогуле падаю ніжэй сьпіс літаратуры, якой раю карыстацца студэнтам БТІ:

1. Беларуская навуковая тэрміналегія. Мн., 1922-1930. Вып. 1-24.
2. Болсун А.І., Рапановіч Я.Н. Слоўнік фізічных і астранамічных тэрмінаў. Мн., 1979. 183 с.
3. Киселевский А.И. Латино-русско-белорусский ботанический словарь. Мн., 1983. 192 с.
4. Русско-белорусский словарь общественно-политической терминологии. Под ред. Н.В.Бирилло и М.Р.Судника. Мн., 1970, 451 с.
5. Слоўнік хімічнай тэрміналогіі /агульная хімія/ ў ліку 2552 тэрмінаў. Мн., 1929. 177 с.
6. Тэхнічная тэрміналегія. Мн., 1932. Вып. 1. 262 с.

І апошняе, хацелася б зарыентаваць Вас зьбіраць тэрміналагічныя адзінкі па хіміі, біялогіі, батаніцы і г.д., якіх няма ў руска-беларускіх слоўніках. Мы ўсе гуртам павінны ўзяцца за стварэньне арыгінальнай беларускай навуковай тэрміналогіі. Тым больш трэба памятаць, што нашых следоў будуць ісьці наступныя курсы.

Ну то ў добры шлях!

Алесь Гуркоў 5 курс ЛДУ

КРОНІКА; КРОНІКА; КРОНІКА

* * *

Згодна з планам работы аб'яднання, сябрамі "Світанку" вялася падрыхтоўка вечарны памяці паэтэсы Ларысы Геніюш "Маё імя Ларыса Геніюш, маё імя сёння як боль!". Меркавалася, што ў вечарыне будуць браць удзел: сяброўка Л.Геніюш паэтка з Гародні дачука Бічэль-Загнетава, маладня паэты з "Тутэйшых" Міхась Скобла й Вольга Куртаніч /Шлобін/, на вершы спадарыні Геніюш меліся сьняваць Алесь Камоцкі, Міхась Магер, Вольга Цярэшчанка /Томля/. Нерад вечарынай былі запланаваныя: кніжны кірмаш, разпродаж беларускае керамікі, фотавыстава

Але сёння трэба прызнацца, што вечарына ляснулася... Атрымаўшы папярэдні дазвол у парткаме інстытута, праз тыдзень мы даведаліся: "Почему бы вам не провести вечер Якуба Коласа, а не этой фашистской и националистической деятельности". Не ставім пад сумнеў дасьведчанасьць сакратара парткама, але мусім заявіць: "Гэтай "фашистоўскай і нацыяналістычнай дзеячкай" было выдадзена ў Савецкай Беларусі дзьве кнігі "Невадам зь Нёмана"/1967, зборнік рэдагаваў У.Караткевіч/ ды "На чабары настоена"/1982/. На 1989 год выдавецтва "Мастацкая літаратура" запланавала выпуск выбранных вершаў слаўтай паэткі.

Схіляючы голаў перад талентам і мужнасьцю Ларысы Геніюш, мы зьмяшчам сёння некалькі вершаў зь яе недрукаванае спадчыны:

Сэрца ня здасца

Сярод загадаў, чужых, нялюдзкіх,
Дзе права жыць, нам даюць, як ласку,
Стукоча сэрца па-беларуску,
І сэрцу цяжка.

Вабяць настэрна касмічным дзівам,
Сеюць нагрожай сполахі ночы.
Слухаць іх баяў, брудных, лжывых,
Сэрца ня хоча.

Ад ніў, абманам забраных у няволю,
За мову продкаў, што хочуць сыцерці,
Па-беларуску нясыцерпным болем
Крывавіць сэрца.

Насупраць родных, насупраць брацьцяў,
Гэтай варожай ласцы-няласцы
У беларускай сялянскай хаце
Сэрца не здасца.

Ад сіл варожых у краі аж гразка,
Народ зьняволіць, аднак, ня проста:
Стукочуць сэрцы па-беларуску
Крывавай помстай.

* * *

Страх - за прауду кінуцца ў бой,
Страх - не дагадзіць акупанту,
Вель удома самім сабой,
Чалавекам быць! -

страх праляты...

Суд - за думкі вольны размах,
Воля - толькі прадажнаму слову.
Беларусам быць - тройчы страх,
Страх - валодаць роднаю мовай.

Страх - удалячы мець братоў,
Нерад зьдзекам страх не скарніцца
Страх - маліцца на мове дзядоў,
Дзікі страх - наогул маліцца!

Страх - што ў вечары Каляда,
Страх за сына, што пойдзе ў школу
Страх - што бліжняга не прадаў,
Страх - што часны,
што не жывела.

Страх гуманнасці, дабраты,
Нерад рускім страх,
перад ляхам...

Ці ж мы горшыя, га, браты?
Можа хопіць гэтага страху?

* * *

Драй мой любы, войнамі змуцаны,
Над народамі сьмяротны цень...
Моладзь слоена, моладзь аблучана —
Ці падыме Цябе з калень?

Адным — чарку, другім — у партыю,
Толькі аб нечым заціснуць рот.
А дзе ж тыя, чагосьці вартыя,
Што стаялі аб за свой народ?

Шкода вас, хлусьней заняволеных...
Мовы роднае не чуваць.
Можна збожжа прадаць, жывеліну,
А ці можна душу прадаць?

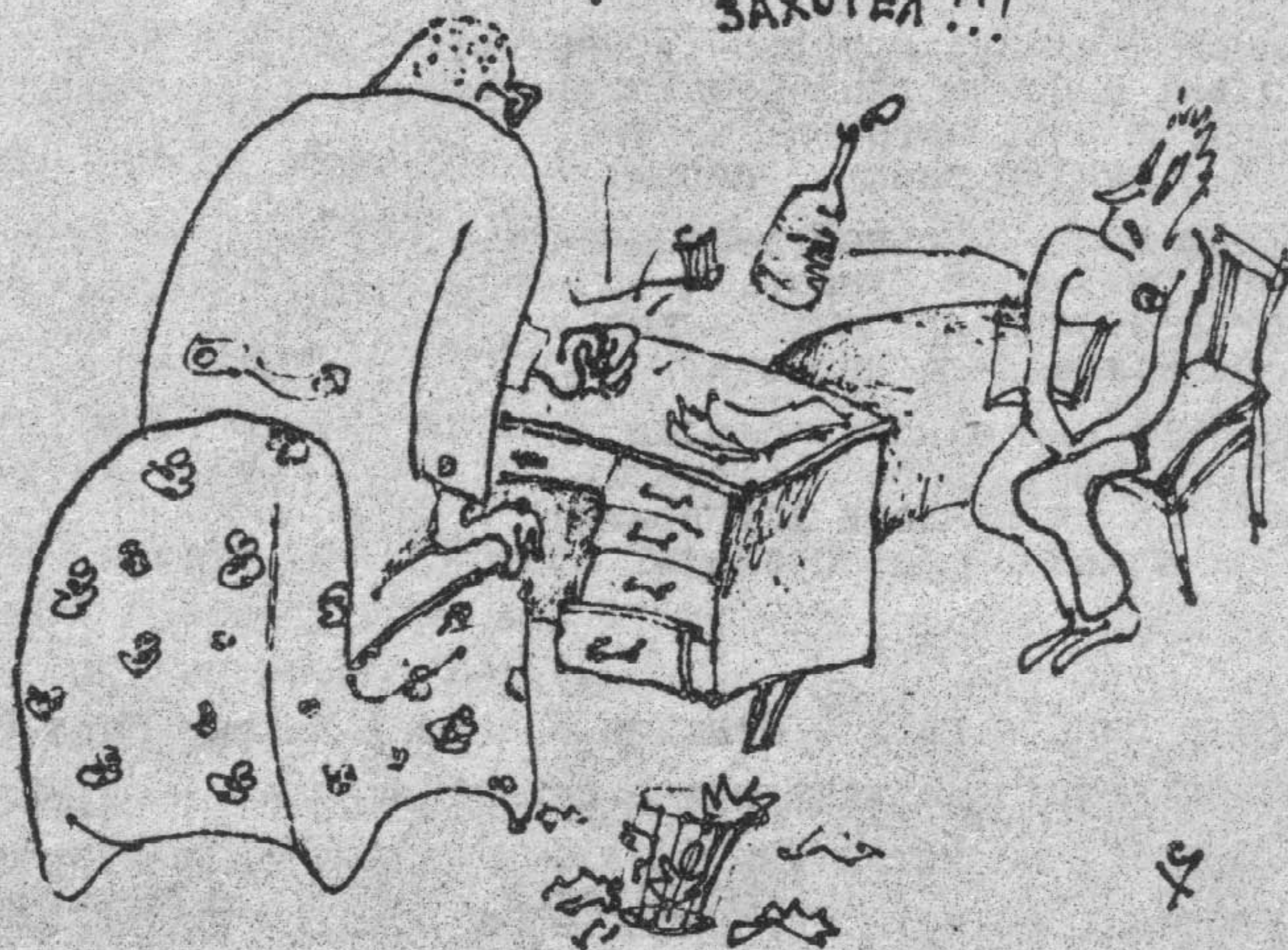
Не было нам ніколі саладка,
Горда умелі мы боль стрываць.
Можна хату прадаць і вопратку,
А ці ж можна матці прадаць?

* * *

19 кастрычніка гэтага года ў сталіцы Беларусі Менску было ўтворана гістарычна-асьветніцкае таварыства памяці ахвяраў сталінізму "Мартыралог Беларусі". На ўстаноўчым сходзе былі запрошаныя народныя пісьменьнікі, мастакі, артысты, грамадзяне, якія ўласнай дзейнасьцю вызначылі сталінішчыню як да аднаго з самых антыгуманых, дзяржаўна-палітычных рэжымаў у гісторыі чалавечтва. Усяго сабралася каля чатырохсот чалавек.

Як вядома населя гэтае падзеі ў перыядычным друку рэспублікі разгарнулася кампанія цікаваньня неформальных патрыятычных згуртаваньняў моладзі, таварыства "Мартыралог Беларусі", арганізацыйнага камітэта па стварэньні Беларускага Народнага Фронту за перабудову "Адраджэньне", творчых саюзаў ды іншых прагрэсіўных арганізацыяў. Узгадайма "Эвалюцыю палітычнага невуцтва", "Цена на хвалі перабудовы", "Нам с вамі не по пуці" і г.д. У складаўшыхся варунках недасьведчанаму чытачу было цяжка разабрацца ў палітычнай сітуацыі. Відань, з гэтай мэтай камітэтам камсомола 4 курса факультэта тэхналогіі і тэхнікі лясной прамысловасці была вывешана насьпенная газета "Комітэт камсомола прапонуе абсудзіць", у якой былі зьмешчаны вышэйзгаданыя артыкулы, а таксама "дэкларацыя "Мартыралогу Беларусі"". Адным словам чытайма ды параўноўвайма! Не правісеўшым і гадзіны яна была зьнята і дастаўлена ў парткам Інстытута, сьледам быў выкліканы яе галоўны стваральнік Барыс Пэшко, якому было заяўлена ні больш ні менш: "Будзь ісклучен з камсомола і отчислен з інстытута!" Але дзякуючы таму, што ў хуткім часе наша прэса прарвала блокаду цікаваньня, прысуд ня быў вызначаны.

Что!? В МАРТИРОЛОГ *
ЗАХОТЕА !!!

Мартыралог — сьпіс пакутнікаў, ахвяр; слова грэчаскага паходжаньня; прышло ў беларускую мову ў сярэднявеччы.

У сярэдзіне лістапада адбылася сустрэча трох сяброў "Сьвітанку" Юрася Пятрова, Алеся Марозіка, Алеся Гуркова з сакратаром партыйнага камітэта Інстытута тав. Сімановічам. Гутарка пачалася са слоў: "Подождите, я перепишу ваши фамилии..."

Далей былі высьветлены пазіцыі па шэрагу пытаньняў.

— Дык як цяпер нам зьбірацца на паседжаньні, да нас дайшлі чуткі, што парткам забараніў даваць нам аўдыторыю, нават на камсамольскія сходны трэба браць дазвол у камітэце камсамола Інстытута???

— Да вот так. Кожны раз будзеце прадставляць в камітэт комсомола сценарый соіх собраній. А мы будем решать, позволить или нет. Вести заседание будет представитель комитета комсомола, в соответствии со сценарием предоставлять слово.

— А ці павінны быць у сцэнары рэплікі зь мейсцаў?

— И реплики тоже.

— Мн хапелі б запрасіць загадчыка катэдры гісторыі Інстытута культуры Анатоля Грыцкевіча на адно са сваіх наседжаньняў.

— Из института культуры? Ну, тогда там у него и собирайтесь!..

- Згодна з пастановай XIX партканфэрэнцыі "Аб публічнасьці" тэа
органу друку, на старонках якіх былі пакрытыкаваны пэўныя асобы,
навінны даць гэтым асобам мейсца для публічнага адказу. Наша інсты-
туткая матыражка перадрукавала з рэспубліканскай прэсы вядомы арты-
кул "Эвалюцыя палітычнага невуцтва". Артыкул, які успрымаецца, як
палітычны данос на лідэраў патрыятычнага клуба "Талака", як маніфэст
антыперабудовачных сілаў на Беларусі. Мы ведаем, што людзі, якіх
закранулі ў гэтым артыкуле, надалі свае адказы ў пераг рэспублікан-
скіх газет. Ці будуць зьмешчаны ў нашым "Тэхнолагу" іх адказы?

- Чо?! Никакіх людзей со стороны. Сотрудники нашего института не
могут месяцами напечатать свои материалы.

АБ'ЯВЫ, АБВЕСТКІ

* * *

У інстытуце працягваецца збор подпісаў выкладчыкаў, навуковых
супрацоўнікаў, лабарантаў, абслугоўваючага персаналу, студэнтаў пад
лістом у Вярхоўную Раду БССР з прапановай надаць беларускай мове
статус дзяржаўнай на тэрыторыі Беларусі.

На сёньняшні дзень сабрана каля 350 подпісаў. Азнаемілі зь
лістом ды паставіць свой подпіс магчыма ў інтэрнаце №5 пакой 85Б
/Марозік Алесь/, а таксама ў 4-м інтэрнаце пакой №139/Трусаў Аляксей/
дадамо яшчэ, што ў вышэйзгаданых спадароў вы можаце ўзяць пачытаць
разнастайныя матырыялы Арганізацыйнага камітэту Беларускага Народнага
Фронту за перабудову "Адраджэньне".

* * *

Працягваецца збор беларускіх кніг для Беларускага ліцэя імя
Браніслава Тарашкевіча ў Бельску-Ладляскім /Польшча/.

У складаных варунках апынулася Беларуская Нацыянальная мень-
шасьць у ШР /500 тыс./ . Храніцца нестача мастацкай літаратуры, падруч-
нікаў, прэсы 1 г.д. Вось што гаворыць настаўніца беларускай мовы
ліцэя ў Бельску-Ладляскім Вера Рышчык: "Увесь матырыял мусім рабіць
у школе. Каб дадому даць падручнік, нават няма мовы. да таго ж
падручнік вельмі недасканалы. Таму пакутуем з граматыкай ды гісто-
рыяй Беларусі . У вельмі цяжкіх сітуацыях ратуе нас "Ніва" /Штог-
дзевік Беларускага Грамадска-культурнага Таварыства ў Польшчы !БКТ!/
Нажаль, улады асьветы Савецкай Беларусі пакуль што не рэагуюць на
настойлівыя просьбы школы аб помачы. Не рэагуюць таксама на просьбы
Галоўнага праўленьня БКТ. У дадзеным становішчы суполка "Сьвітанак"
вырашыла сабраць бібліятэчку беларускай кнігі для ліцэя імя
Б.Тарашкевіча і даслаць яе ў Бельск-Ладляскі.

Калі ў Шаноўнага чытача ўзьнікла жадацьне ахвяраваць якую бела-
рускую кнігу для гэтай справы, то просім паведаміць па тэлефоне
34-42-78 Алесю Гуркову.

* * *

У хуткім часе ў нашым інстытуце пачне сваю працу Дыскусійна-палі-
тычны клуб імя Францішка Скарыны. Сваёй задачай ён ставіць шчырае
і адкрытае абмеркаванне пытанняў культуры, мовы, гісторыі беларус-
кага народа. Першае паседжаньне мае адбыцца пры канцы сьнежня на
тэма: "Цёмныя плямы ў гісторыі ўтварэньня КП Беларусі і Беларускай
ССР". На паседжаньне запрашаюцца літаратар Эрнэст Ялугін, гісторык
Анатоль Сідарэвіч, гісторык Мікола Сташкевіч. Гэткае шырокае кола прад-
стаўнікоў супрацьлеглых поглядаў наводзіць на думку, што чакаецца моц-
ная навуковая бойка.

* * *

Сябры армянскага зямляцтва ў Менску / студэнты нашага інстытута/
вядуць падрыхтоўку да прэс-канфэрэнцыі "Нагорны Карабах — чуткі і
праўда". Усіх, каго зацікавілі дзье апошнія абвесткі, раім больш
пільна ўглядацца ў тэя аб'явы, што вісяць на дошцы ў фэе чацьверта-
га корпусу.

Увага ! !

РЭДАКЦЫЯ ЗЬВЯРТАЕЦА ДА ЎСІХ СТУДЭНТАЎ
З ПРОСЬБАЙ ДАСЫЛАЦЬ МАТЭРЫЯЛЫ
ХАРАКТАРУ КУЛЬТУРНА-ГРАМАДСКАГА, ПАЛІТЫЧ-
НАГА, НАВУКОВАГА, ЭКАНАМІЧНАГА,
ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКАГА, ГУМАРЫСТЫЧНАГА,
САТЫРЫЧНАГА, АБВЕСТКІ
АСАБЛІВУЮ ЦІКАЎНАСЫЦЬ МАЕМ ДА МАТЭРЫЯЛАЎ ПА ПРАБЛЕМАХ
ЭКАЛОГІІ.

* * * * *

*Адвасна, брацьця, наперад ідзіце
Цьвердай і правай ступою,
Кожнаму у вочы сьмела глядзіце,
Праўду нясіце з сабою.*

Карусь Каганец.

Выдадзена коштам суполкі "Сьвітанак"